

SOME MANPOWER AND LABOUR ASPECTS OF ECONOMIC DEVELOPMENT

By Professor J. Henry Richardson,

Visiting Professor, University of Ankara, 1964 - 65.

Introduction

In most countries today it is widely accepted that economic development depends on the devising and application of more efficient methods of production and that its principal objective is the raising of standards of living and welfare particularly of the workers, manual, technical and professional. Mankind today is living in a period of exceptional opportunities for expanding production and higher standards of living for the people. Often in former times much production was for the benefit of a small ruling class, frequently with military power, and wealth was used mainly for luxury or military purposes, the most of the people lives on near subsistence standards.

The evolution of mankind shows that periods of rapid economic progress have been rare, and the present period is almost unique. The late John Maynard Keynes (Lord Keynes) said: «At some epoch before the dawn of history... there must have been an era of progress and invention comparable to that in which we live today». (1) It included discovery of the uses of fire, the wheel, the oar, the sail, domestication of animals (horses, cattle, sheep), the cultivation of wheat, barley, grapes and olives, the use of bronze, copper, gold and silver, manufacture of leather, cloth, bricks, tiles and pottery, the devising of systems of language, government, and currency, and knowledge of mathematics and astronomy. All these discoveries were made in pre-historic times, for which no records other than those of archaeology are available. It is almost certain that these discoveries and developments took place in different parts of the world and at widely separated dates, but by contacts between peoples they gradually became widely known and used.

(1) *Essays in Persuasion*, by J. M. Keynes, London 1931, (Reprinted 1952), page 361.

They were, however, no doubt, much less concentrated in place and time of origin if compared with the current industrial revolution.

In the pre-history period, successive civilizations rose, matured, declined and even disappeared, sometimes as a result of degeneracy of populations, loss of initiative, climatic changes, and devastating defeat in war. On the other hand, struggle against harsh climate or against external enemies if not too severe served as a stimulus and promoted progress.

The period of recorded history covering at most five or six thousand years shows a dearth of new discoveries and inventions until about the sixteenth century. Some progress in economic and social life was made but it was relatively small. In this period various civilisations also rose flourished and declined. (2) They often reached high standards in art and culture. This was true of the Chinese, Assyrian, Persian, Hittite, Egyptian, Minoan, Greek, Roman, Phoenician and other early civilisations. Some of them also excelled in military organisation and government. But economic developments were relatively few, and methods of production were largely static and primitive when compared with modern standards. Although production and standards of living periodically rose and declined, advanced and stagnated, they did so within relatively narrow limits, by contrast with the vast actual growth and potential opportunities during the past two hundred years, and which are capable of acceleration and extension to the developing countries during the second half of the twentieth century.

Each underdeveloped country has different political, social and economic conditions which are obstacles to progress, and the initial impulses that start the processes from stagnation to growth differ from country to country. Once started the impetus tends to gather force with a snow-balling or multiplier effect until most if not all economic sectors become progressively more efficient so that productivity and standards of living rise substantially.

In England, the first country in the modern world to experience and industrial revolution with rapid and accelerating economic growth, the initial impulse seems to have been largely due to accumulation of capital and an increasing flow of scientific disco-

(2) In A. J. Toynbee *Study of History*, — Detailed accounts are given of factors responsible for the rise and decline of civilisations.

series and technical inventions. Thus, to quote J. M. Keynes again «The modern age opened, I think, with the accumulation of capital which began in the sixteenth century» (3) He attributed this accumulation largely in its initial stages, to rises in prices and consequent profits resulting from «the treasure of gold and silver which Spain brought from the new world into old». A substantial part of this treasure was diverted to England, and provided a stimulus to foreign trade and foreign investment. Also, «From the sixteenth century, with a cumulative crescendo after the eighteenth, the great age of science and technical inventions has since the nineteenth century been in full flood...» (4) These in their turn resulted in mechanisation, with greatly increased, bigger markets at home and abroad, and higher standards of living.

Although in all countries the accumulation and investment of capital and the application of science and inventions are essentials for economic development, the earliest stage in some countries has been the breaking away from the restrictions of feudalism, burdensome forms of land tenure, and caste systems which have been such great obstacles to initiative and economic enterprise. The overthrow of such barriers to progress, were important in the early stages of economic growth in Japan, which, by extensive use of the scientific discoveries and inventions of the Western world, has, in the present century, made exceptionally rapid progress. Similar changes opened the way for the planned industrial development of the Soviet Union.

Methods of economic development differ greatly in the various countries. In all countries governments exercise some controls over the economic system. Some, for example the United States of America, leave wide freedom to private enterprise. Others, such as the Soviet Union have adopted complete planning and control over the economic system. Many countries, for example Turkey, Britain and India, have mixed economies with government controls, state economic enterprises, nationalised industries and private undertakings working side by side. The problem is how best to combine economic efficiency, social justice and freedom for initiative and enterprise.

(3) *Essays in Persuasion*, by J. M. Keynes, London, 1931 (reprinted 1952), page 361.

(4) *Essays in Persuasion*, page 365.

Population, Unemployment and Under - employment

It cannot be too frequently emphasised that the world is experiencing a population explosion of a magnitude far in excess of anything in the past. This is the most serious social and economic problem with what mankind is faced. In the past excessive growths of population have been restrained by the Malthusian checks of war, pestilence and famine. The present explosion is largely due to great advances in medical knowledge. The population growth is the result not so much of increases in birth rates but of a lowering of death rates, particularly mortality among young children up to the age of five years.

Population growth is leading to big increases in the supply of labour, and only by bigger increases in the efficiency of agriculture and greater growth of industrial production can standards of living rise. In some countries where populations are rising most rapidly, standards of living per head have remained almost stationary notwithstanding strenuous efforts by economic planning and capital investment to increase the output of agriculture and industry. The rising expectations of better standards of living will continue to be frustrated until rates of growth of population slow down and reduce their pressures on natural resources and productive efforts. Slackening in population growth raises problems of deeply rooted social habits which can only gradually be changed, and it is likely that many decades will pass before significant adjustments will be made. Meanwhile the extensive application of scientific and technological developments can provide substantial relief by expanding production.

Fortunately Turkey is more favourably placed than some other countries in the present relation between population and potential increases in output, and this will give several decades to establish restraints on the rate of growth of population. Unless such restraints are effective Turkey will experience increasing pressures on resources involving diminishing returns and hampering efforts to raise standards of living.

In addition to the relationship of population to productive resources, the distribution of workers, both manual and non - manual, in different districts, industries and occupations requires systematic study. This involves comprehensive manpower surveys followed by the measures to move labour to places where they can make their best contribution to economic development. In

countries such as Turkey which are predominantly agricultural there are often attitudes of conservatism in the villages and reluctance to move to other regions. Pastoral communities move seasonably to find pasture for their flocks and herds, but do so within fairly defined areas.

Unwillingness to move is often the result of inertia, custom, unwillingness to break away from family associations and established traditions, ignorance of opportunities to gain better standards of living elsewhere, and fear of the unknown. Better education, improved transportation, military service, by giving people knowledge of conditions in other parts of country, tend to break down the reluctance to move and can facilitate improved distribution of the population, higher standards of living and reduction of unemployment. Some aspects of this question are considered further in the section on urbanisation later in this article.

Underemployment in developing countries is largely the result of seasonal variations in agricultural work. Much idleness especially among men occurs in the period between seed - time and harvest and during winter months where frost and snow prevent work in the fields. Industries using agricultural products, for example, sugar factories work only for part of the year, except for a small number of workers employed in the maintenance of machinery. Much can be done to reduce underemployment by development of rural industries and crafts. Carpet weaving largely by women is an example. It can be done by members of families in the slack periods of agricultural work. Improvement of roads, construction of irrigation dams and channels, drainage of swamps, building of schools and village halls can be organized. Electric power or diesel engines can be used in villages with inexpensive tools to make small metal and other objects according to specified standards. Thus in the valleys of the Jura Mountains of Switzerland and France parts of watches are made in the villages, and are then collected, assembled and adjusted in such centres as Geneva. Much more can be done along these lines to reduce underemployment and provide spare time occupation, thereby raising national productivity and standards of living.

Labour Intensive Versus Labour Saving Methods of Production

In countries and regions where labour is plentiful and labour costs are low, there are often advantages in using labour intensive

methods instead of applying labour saving machinery and methods. By adopting labour intensive methods the numbers of workpeople employed are increased. Thus, for example, if a decision has been taken to construct a big hydro - electric or irrigation dam or a road development programme, it is still necessary to consider whether it is preferable to do the job with, say, 30.000 workers using simple tools or with 10.000 workers equipped with the latest modern equipment. Even if the total cost of the latter, including the capital cost of the equipment, is only slightly greater, there will often be social advantages in employing large numbers of people. Also in most underdeveloped countries the modern machinery would have to be bought from abroad, and shortage of foreign currency would be likely to make such purchases impracticable.

On the other hand, the use of modern methods would enable the job to be done more quickly. Some jobs are often so urgent in the interests of economic development, for example big road improvements to enable agricultural and other produce to be more efficiently moved to market that there may be overriding advantages in speedy construction. Until recent years in most parts of Asia, Africa and some countries in Europe, labour intensive methods were widely used. This was mainly because labour was plentiful and wages were low, whereas labour saving machinery was either unavailable or costly. Thus in the building industry, in the construction of irrigation dams, road developments and the loading and unloading of ships the work was done manually. Often small metal bowls holding about sixty pounds weight of coal or earth were filled and carried as head loads by groups of men who moved in a continuous line. At the present time in the alluvial tin mines at Jos in Nigeria the tin bearing earth is still moved in this way from the smaller deposits to the places where the tin is separated from the earth by washing processes. At the bigger mines powerful modern drag - lines are used to move large quantities of tin bearing alluvium to the washing plants. Here the decision whether to use labour intensive or labour saving machinery and methods depends not only on the relative cheapness of labour and the cost of capital equipment but also on technical considerations. It would be too costly to use expensive power - driven machinery to deal with small deposits.

It must be repeated that in developing countries where a big job is to be done, the balance of advantage between labour - intensive and labour saving methods may be decided by the urgency

of the work. Thus the use of modern equipment for a big national road network may bring of economic advantages quickly to the country which outweigh the benefits of using large numbers of workers with primitive methods if this would result in delaying the completion of the programme perhaps for years.

The use of labour - saving methods may be a cause of greater unemployment in the short run, but, as the experience of advanced countries shows, these methods do not result in unemployment in the long run. Attempts in the early days of the Industrial Revolution by workers displaced by labour saving machinery to ensure more employment by smashing such machinery were doomed to failure. Economic progress involving as it does improved methods of production inevitably causes some dislocation of labour. In a dynamic community, however, new needs are continually arising and these create demands for labour. Also mass production methods result in higher standards of living from which there arises a growing demand for personal services, including medical and dental work, education, recreation and artistic and cultural activities which require individual attention by highly skilled and professional workers. Consequently as a community advances an increasing proportion of its manpower is used in such services which are not mechanised; also mass production machinery relieves the labour force of much heavy drudgery and toil. Machines become the unwearying slaves of men and do the laborious manual work to which, in the past and in many countries today, so many millions of men, have been and still are condemned.

Relation of Wages to Production

Levels of wages and standards of living in any country depend fundamentally on the capacity of agriculture and industry to pay. Capacity and productivity are closely related, and if production per head increases, standards of living can rise. Indeed, higher standards of living are necessary if the increase in the goods and services produced are to find purchasers and the growing production be sustained and employment be maintained. It is, of course, true that the greater productivity may be badly distributed, and a small section of the community may live in increasing luxury while the mass of the population derive little benefit. This is, however, unlikely in the modern world where social justice and welfare stand high in public estimation and where most processes of mass production make goods which require mass consumption.

Increased production is the result of the combined efforts of entrepreneurs, capital, management and labour and each should share in the greater output in real terms. It is not enough, for example, for workers to receive higher money wages if the cost of the goods they consume has risen in the same proportion. They would be no better off and would have derived no benefit from the increased output. In order to benefit they must receive more in real terms, that is in the quantity of goods and services they consume.

There is, however, the difficult problem of the proportions in which the increased output resulting from economic growth are divided between the factors of production, that is between entrepreneurs, capital, management and labour. Acceptive solutions are not easily found, and this problem of distribution often gives rise to conflict. In principle each factor should be rewarded according to the contribution it has made to the increased output. If entrepreneurs and capital have made the biggest contribution they should get the biggest share. If labour has increased in its efficiency and its efforts these should be recognised. Although much thought has been given to this problem no satisfactory answer has yet been found.

Consumption and Saving

As production increases with economic growth the question arises how much of the greater production should be saved to provide capital for new investment which will accelerate the growth processes, and how much should be allocated to consumption. Some people are of the opinion that almost the whole of the increased productivity in the early days of economic growth should be reserved for capital investment so as to give the greatest possible stimulus to further growth.

If this policy is adopted, increases in consumption and higher standards of living would be deferred to some indefinite future. This has disadvantages, especially for the workers whose standards of living are low in almost all developing countries. The receiving of early increases in real wages can result in greater labour efficiency by raising the nutritive standards and health of the workers and therefore their productive capacity, and also by giving them encouragement from the knowledge that they are sharing in the growing prosperity of their country.

Maintenance of Industrial Peace

One of the essentials for economic growth is that working conditions should be fair, and that the economy should be reasonably free from conflicts resulting in strikes and lock-outs especially in the principal industries. In many countries working conditions are determined by collective negotiations between employers and representatives of trade unions. Often, except in a few public utility and other essential industries, failure to reach agreement by negotiation may result in strikes and lock-outs. Where, however, the parties are skilled and experienced in negotiation, act with a sense of responsibility, take fully into consideration the economic needs of the country, and are willing to make concessions in order to reach agreement, strikes and lock-outs are rare.

Governments often regulate basic or minimum working conditions by labour legislation, and assist the processes of negotiation by systems of voluntary conciliation and arbitration, while still permitting the right to strike and lock-out as a last resort if agreements are not reached by negotiation. Where, however, the parties in negotiation are inexperienced, irresponsible and fail to take sufficiently into account the economic needs of the country, the government may introduce compulsory arbitration and prohibit strikes and lock-outs.

Urbanisation

The establishment of large urban centres has a long history. By contrast with villages, tribal settlements and small rural towns, most civilisations have also had large cities such as Babylon, Cairo, Baghdad, Istanbul, and Rome. These concentrations of population grew mainly for political, and economic reasons. The principal factors were suitable geographic positions as suitable places for government and defence, or for trade and industry. Places which had transport facilities, including navigable rivers and ports attracted growing populations. Social and cultural interests also developed.

In the present century the problems of urbanisation have increased largely because of improved transport and rapid growth of populations throughout the world. Such agglomerations as Tokyo, Calcutta, London and New York each with populations of eight to ten millions or more concentrated in small areas have grown to their present size in relatively recent years, and are continuing to

grow. There are similar developments on a smaller scale in many other parts of the world. Large centres act as powerful magnets which draw populations to them. In addition to government, trade, and industry, big urban centres develop banking and financial facilities, educational and cultural attractions. These, in their turn attract more people, with a multiplier effect.

Great centres of population have hitherto grown almost without control. Laissez faire has predominated. If people wanted to move into a city to work they were free to do so. If a manufacturer wished to establish an industrial undertaking in a city because he was satisfied that it was the best place for obtaining skilled labour and markets for his products there was usually no obstacle to his doing so. Indeed many urban authorities offered inducements to him. It is true that he might be required to build his factory in industrial zone of the city. Also in former times when serfdom and feudal systems were in operation labourers and peasants were tied to the soil and were not free to leave rural areas. In most countries, however, such systems are long out of date.

The attractions of city life to people living in rural areas are considerable. Of course, some security is lost by those who give up village life. In going to the cities they face uncertainties and may find difficulties in adapting themselves to unfamiliar conditions. Yet it is regarded as an adventure especially by young people to try to establish themselves in a city with its variety, bright lights, glamour and higher standards of living. Also with growing populations in the villages there is pressure on the limited areas of good land for cultivation, and this increases tendencies to move away. Furthermore, village life is still often very restrictive, and greater freedom and wider opportunities can be found in urban centres.

Among the great cities of the world housing and congestion of transport of goods and people are among the principal problems affecting labour. In rapidly growing cities people often build what are called «shanty» towns on any available land, where thousands crowd together without adequate water supply or sanitation. Their shelters consist of scraps of timber, corrugated iron and sacking which are totally unsatisfactory as human habitations. Other areas become overcrowded slums, and new housing with adequate standards lags seriously behind the growing pressures.

Large numbers of people spend many hours a week in overcrowded underground trains and slow - moving cars and buses to take them to and from work to their homes. This is a serious waste

of time and involves fatigue and strain. Continual efforts are being made to deal with these transportation difficulties but no really effective long - term solutions have yet been found.

In the most congested regions of the world much thought has been given to town and country planning, and considerable action has been made in establishing medium - sized satellite towns, diverting industries from entering congested cities, and in making green belts surrounding cities so that urban populations can find open country not too from their homes. Little progress has, however, been made to deciding what is an optimum size for a city, how to limit the growth of urban centres to reasonable sizes, and how to maintain a fair balance between urban and rural sectors of the economy.

Education and Training

All countries in the early stages of economic growth are seriously short of skilled workmen, technicians and technologists. Education of standards are low especially in rural areas where often seventy of eighty percent of the people live. Many children with great potential ability are not provided with a sound basic education and the country does not benefit fully from their capacities.

One of the essential parts of a development programme is the organisation of an effective system of education including technical and commercial schools closely related to the future size of the industries which are being expanded. Care is necessary to avoid training more workers for particular skiller occupations than the various industries will require.

In association with technical schools and colleges, employers can make a big contribution to their own businesses and to the country's economic progress by having systems of in - service training for their younger and more intelligent workers. Some governments have introduced tests for apprentices and others who have completed their training, and grades or qualifications are awarded to those who pass the tests in the building, electrical, metal and other crafts. Wages are paid according to the grades awarded, and these higher wages and opportunities for promotion act as incentives to workers to improve their qualifications.

Labour Morale

High labour morale can make a substantial difference to national production and economic growth, perhaps as much as ten percent. High morale among workers can be achieved only if they are satisfied that their working conditions and treatment are fair, and that management is efficient in using labour effectively. Napoleon once said «There are no bad soldiers, only bad officers». The same is broadly true of workers. They will generally respond to competent management. Sound leadership of the labour force is often as important as technical competence. This requires knowledge and application of the principles and methods of personnel administration.

Workers need to be given clear instructions about the work they are required to do. They need encouragement, and incentives by which good work is recognised and rewarded. A regular system of communication is essential if uncertainties and insecurities which so easily disturb the workers and result in lowered production are to be quickly removed. Grievances must be dealt with promptly. When changes in working conditions are being planned by the management of an undertaking, the workers, through their representatives, should be informed and their suggestions invited. In this and many other ways workers can participate in or cooperate with management in matters within their competence, and thus productivity, social welfare and mutual understanding can be progressively enhanced.

İKTİSADÎ KALKINMANIN İNSANGÜCÜ VE EMEKLE İLGİLİ BAZI YÖNLERİ

Prof. J. H. Richardson

Günümüzde, hemen çoğu ülkelerde, iktisadî kalkınmanın, daha müessir üretim yöntemlerinin bulunup kullanılmasına dayandığı ve bu kalkınmanın belli başlı hedefinin de, özellikle, elle çalışsın, teknik ya da profesyonel eleman olsun, işçilerin refahının ve yaşama düzeylerinin yükseltilmesi olduğu yolunda yaygın bir inanç vardır. Bugün, insanlık, üretimi artırmak ve halk kütlelerinin yaşama düzeylerini yükseltmek bakımından benzeri olmayan fırsatlarla dolu bir devirde bulunmaktadır. Eski devirlerde üretim, geniş ölçüde, hacimce küçük olan ve çokkez askerî güce dayanan bir yönetici sınıfın yararına yapılır; toplumda yaratılan servetin büyük payı lükse yada askerî amaçlara yönelirken, halkın çoğunluğu kıt kanaat geçinebileceği bir yaşayışla yetinirdi.

İnsanlığın geçirdiği evrim boyunca, hızlı denebilecek iktisadî kalkınma devrelerine pek ender rastlanır. Kalkınma bakımından, çağımızda görülen gelişmenin ise bir benzeri yoktur. John Maynard Keynes (Lord Keynes)in deyişiyle: «Ancak, tarihin başlayışından önce, yaşadığımız günlerinkine benzer bir gelişme ve buluşlar devri olması mümkündür» (1). Bu, ateşin, tekerleğin, küreğin, yelkenin, hayvanların (sığır ve koyunların) gücünden yararlanmanın, buğday, arpa, üzüm ve zeytinin yetiştirilişinin, bronz, bakır, altın ve gümüşü kullanmanın, derinin, elbisenin, tuğlaların, kiremitlerin, çanak çömlek imalinin, dille, devlet yönetimi ile ilgili sistemlerin, paranın, matematik ve astronomi bilgisinin geliştirilip kullanıldığı bir zaman devresini içine alıyor. Bütün bu buluşlar, tarih öncesi çağlarda yapılmış ve onlarla ilgili olarak elimizde arkeolojininkinden başka veriler yok. Bu buluş ve gelişmelerin, yeryüzünün birbirinden ayrı yerlerinde ve apayrı zamanlarda yer aldığı hemen hemen kesinse de insanlar arasındaki temaslar bunların hemen ser-

(1) *Essays in Persuasion*, J. M. Keynes, London 1931, (Yeni basımı 1952), sayfa 361.

bestçe öğrenilip kullanılmasını sağlamıştır. Tabii, bu yenilikler, ortaya çıkma yerleri ve zamanları bakımından, endüstri devrimi ile karşılaştırırsak, oldukça seyrek yapılmış sayılırlar.

Tarih öncesi çağda ,birçok uygarlıklar doğup, olgunluk devrelerine erişmiş, sonra kimi zaman insanların soysuzlaşmasından, kimi zaman teşebbüs gücünün tükenmesinden, iklim değişmelerinden, savaşlardaki iflâh etmez yenilgilerden çökmüş ve hattâ ortadan silinmiştir; öte yandan, aşırı derecede amansız olanlar bir yana, çetin iklim şartları ya da dış düşmanlarla yapılan mücadele, çok kez bir dürtü gibi, gelişmeyi körüklemiştir.

Topu topu beş altı bin yılı kapsayan, bizim bildiğimiz tarih, onaltıncı yüzyıla kadar yeni buluşlar bakımından oldukça fakirdir. Bu sürede iktisadî ve toplumsal hayatta bir ilerleme görülürse de, bu nisbeten küçük bir ilerleme sayılır. Bu süre boyunca da, yine, birçok uygarlıklar doğup hüküm sürmüş ve çökmüşlerdir (2). Bu uygarlıklar, sanat ve kültür yönünden epeyi yüksek düzeylere ulaşmışlardır. Çin, Asur, Pers, Hitit, Mısır, Minos, Yunan, Roma, Fenike ve ilk çağların birçok uygarlıkları hep böyledir. Bunlardan bazıları askerlik ve devlet yönetimi bakımından pek mükemmeldiler; ancak, iktisadî yönden önemli bir gelişme gösterememişlerdi. Üretim yöntemleri, bugünkülerle karşılaştırırsak, geniş ölçüde statik ve ilkeldir. Üretim ve yaşama düzeyi, tarih boyunca genellikle zaman zaman yükselip alçalan, gelişip durgunlaşan bir gidiş gösterirse de, bu hareket o devirlerde nisbeten dar sınırlar içinde kalmış sayılır; hele bunu, geçen iki yüzyılın ortaya koyduğu gelişme, sahip olduğu gelişme imkânları ve yirminci yüzyılın ikinci yarısında gelişen ülkelerde görülebilecek hızlı ilerleme ile karşılaştırırsak. Her azgelişmiş ülkede, ekonominin durgunluktan gelişmeye geçme sürecini başlatan ve herbirinde farklılıklar gösteren ilk zorlamalara ve kalkınma hareketine engel olan iktisadî, sosyal ve politik koşullar başka başkadır. Ancak gelişme hareketi bir başladıktan sonra, çığ gibi büyüye büyüye, millî ekonominin bütün sektörlerinin değilse bile hemen çoğunun gitgide daha etkin bir biçim kazanmasına, böylece, ekonomide produktivitenin ve yaşama düzeylerinin hatırı sayılır şekilde yükselmesine yol açar.

Çağdaş dünyada hızlı bir iktisadî gelişme yaratan bir endüstri devrimi geçirmiş ilk ülke diyebileceğimiz İngiltere'de, ilk itici

(2) A. J. Toynbee'nin *Study of History* adlı eserinde, uygarlıkların doğuşu ve son bulmasını etkileyen faktörler ayrıntılarıyla anlatılmaktadır.

hareketin, geniş ölçüde, sermaye birikimine, bilim ve teknik alanında birbiri ardından yapılan bir yeni buluşlar yığınınına bağlı olduğu söylenebilir. Yine, J. M. Keynes'in sözleri ile: «Bana kalırsa, modern çağ, onaltıncı yüzyılda başlayan sermaye birikimi ile açılmıştır» (3). Keynes, bu birikimin başlayışını, «İspanya'nın yeni dünyadan eski dünyaya getirdiği altın ve gümüş dolu hazinelerin» fiyatları yükseltmesi ile doğan kârlara bağlamaktadır. Bu hazinelerin büyük bölümü İngiltere'ye getirilmiş ve bu, dış ticareti ve dış yatırımları körüklemiştir. Yine «onaltıncı yüzyıldan onsekizinci yüzyıla doğru gitgide hızlanan büyük bilimsel ve teknik buluşlar çağı, ondokuzuncu yüzyıldan itibaren her yanı kaplayacak bir şekil almıştır...» (4). Bu buluşlar akımı, makinalaşmaya, üretimin geniş ölçüde artmasına, yurt içi ve dışında daha büyük pazarların açılmasına, yaşama düzeylerinin yükselmesine yol açmıştır.

Sermayenin birikimi, yatırılması ve bilimin, yeni buluşların uygulanması, bütün ülkelerde iktisadî kalkınmanın gerekli unsurları ise de, bazı ülkelerde hareketin ilk dönemi, birçok girişimlere ve iktisadî anlamda teşebbüs gücüne adanmaklı engel olan feodalizmin koyduğu kısıtlamalardan, toprak mülkiyetinin koyduğu ağır şartlardan, kast sisteminden kurtulabilmek olmuştur.

Gelişme yolundaki bu gibi engellerin aşılması, örneğin, Japonya'nın iktisadî gelişme hareketinin ilk dönemlerinde önem kazanmış ve Batı dünyasında bilim alanındaki yeni buluşların geniş ölçüde uygulanması ile, Japonya, yirminci yüzyılda büyük ve hızlı hamleler yapmıştır. Buna benzer değişmeler, Sovyetler Birliği'nin plânlı endüstriyel kalkınmasına da yol açan unsurlar olmuştur.

İktisadî kalkınmanın yöntemleri ülkeden ülkeye çok değişir. Bazı ülkelerde, devlet, iktisadî düzeni birtakım yollarla kontrol eder. Birleşik Amerika gibi bazı ülkelerde, özel teşebbüse geniş bir serbestlik tanınır. Sovyetler Birliği gibi diğer bazı ülkelerse, iktisadî düzeni tam bir plânlama ve kontrolda tutmaktadırlar. Türkiye, İngiltere, Hindistan gibi ülkelerde hükümet kontrolleri, iktisadî devlet teşebbüsleri, ulusallaştırılmış endüstriler ve özel teşebbüsün bir arada bulunduğu karma iktisat düzenleri hüküm sürer. Yani, kalkınmanın yöntemleri bakımından karşımızdaki sorun, iktisadî etkinlik, sosyal adalet ve teşebbüs özgürlüğünün en iyi biçimde, nasıl birlikte yürütülebileceğidir.

(3) *Essays in Persuasion*, J. M. Keynes, Londra 1931, (Yeni basımı 1952), sayfa 361.

(4) *Essays in Persuasion*, sayfa 365.

Nüfus, İşsizlik ve Eksik İstihdam

Yeryüzünün geçmişteki benzerlerinden çok daha büyük bir nüfus patlaması ile karşı karşıya bulunduğu bilinen bir şeydir. Bu, insanlığın karşılaştığı en ciddî toplumsal ve iktisadî sorundur. Geçmişte büyük nüfus çoğalmaları, savaş, salgın hastalıklar, kıtlık gibi Malthus'gil kısıtlamalarla engellenmişti. Günümüzdeki nüfus patlaması ise, daha çok, sağlık bilgilerinde elde edilen büyük ilerlemelere bağlı bir şeydir. Yani, nüfustaki çoğalma, doğum oranlarındaki artmalardan çok, ölüm oranlarında, özellikle beş yaşına kadar olan çocukların ölüm oranlarındaki azalmalardan geliyor.

Nüfus artışı, işgücü arzında da büyük artışlara varmaktadır. İnsanların yaşama düzeylerinin yükselmesi ise, ancak tarımda verimliliğin geniş çapta artması ve sınaî üretimin büyük ölçüde gelişmesi ile olabilir. Nüfusun en hızlı arttığı ülkelerin bazılarında, iktisadî plânlama yaparak ve sermaye yatırımlarına girişerek tarım ve endüstri kesimlerinde üretimi artırma yolunda büyük çaba gösterilmesine rağmen, insanların yaşama düzeyleri hemen hemen aynı yerde durmaktadır. Nüfusun çoğalma oranı yavaşlatılmadıkça ve bu oranın ülkenin doğal kaynaklarını ve verimliliği artırma çabalarını engelleyici baskısı azalmadıkça, daha iyi yaşama düzeylerine kavuşma umutları hep kırılacaktır. Nüfusun gelişme temposunun yavaşlaması, ortaya, ancak zamanla değiştirilebilecek köklü toplumsal alışkanlıklardan doğan sorunlar çıkarır. Bu durumda, herşeyin düzenli olarak yerine oturması, hiç değilse yarım yüzyılı alır. Bu arada, bilim ve teknolojideki gelişmelerin geniş ölçüde uygulanması, üretimin artmasına yol açarak, topluma gözle görünür bir rahatlık sağlayabilir.

Türkiye, hoşnutlukla görüyoruz ki, bugün nüfus ile üretimin artma olanakları bakımından, diğer bazı ülkelere daha elverişli bir durumdadır, ve yakın bir gelecekte nüfusun çoğalma oranını kısıtlayabilecektir. Ancak, bu kısıtlamalar gerçekleşmeksizin, Türkiye, nüfusun, kaynakların verimini azaltan ve yurttaşlarının yaşama düzeylerini yükseltecek çabaları köstekleyen baskılarını daha çok duyacaktır.

Nüfusla üretici kaynaklar arasındaki ilişkilerin yanısıra, elle çalışan ve çalışmayan işçilerin, çeşitli bölgelere, endüstrilere ve meslek kollarına göre ayırımı da sistemli bir şekilde ele alınmalıdır. Bunun için de, önce, geniş kapsamlı insangücü taramaları yapıl-

malı, sonra, işgücü iktisadî kalkınmaya en yüksek katkıyı sağlayabileceği çalışma yerlerine yöneltilmelidir.

Türkiye gibi, tarım yönü ağır basan ülkelerde, köylük bölgelerde yaşayanların tutucu karakteri ve başka bölgelere gitme konusundaki isteksizlikleri olağandır. Kıtık bölgelerin toplulukları, sürülerini otlatmak için mevsimlik olarak yer değiştirirlerse de, bu belirli bir toprak parçası içinde kalır.

Yer değiştirme konusundaki bu isteksizlik, bir hareketsizlikten, alışkanlıktan, aile çevresinde ve yerleşmiş geleneklerden kopmaya karşı bir isteksizlikten, başka bir yerde erişilebilecek daha iyi yaşama fırsatları bulunduğunu bilmemekten, bilinmezliğin verdiği korkudan gelmektedir. Millî eğitimin ve ulaşımın gelişmesi, askere gitme gibi etkenler, halka, ülkenin başka yerlerinde neler olup bittiğini öğreterek, yer değiştirmeğe karşı olan isteksizliğin azalmasını sağlayabilir; nüfusun daha iyi bir şekilde dağılımına, yaşama düzenlerinin yükselmesine, işsizliğin azalmasına yol açabilir. Bu yazımızın şehirleşme ile ilgili bölümünde de, bu konuya yine değinerek, işin başka yönlerini belirteceğiz.

Gelişmekte olan ülkelerdeki eksik istihdam, geniş ölçüde, tarımdaki mevsimlik değişmelerden doğmaktadır. Özellikle erkekler arasında, tohumun ekilmesi ile hasat arasındaki devrede ve kışın kar ya da sisten ötürü tarlada çalışmaktan, boş geçen zaman oldukça çoktur. Şeker fabrikaları gibi, tarımsal ürünleri kullanan endüstriler, makinaların bakımı ile uğraşan küçük işçi gruplarını saymazsak, yılın belirli zamanlarında çalışırlar sadece. Köye özgü endüstrileri ve küçük sanatları geliştirerek bu eksik çalışmayı azaltmak kabildir. Çoğunlukla kadınların çalıştığı halı dokumacılık bunun bir örneğidir. Bu çeşit işler, tarımda işlerin pek iyi gitmediği zamanlarda ailece yapılabilir. Yolların onarımı, baraj ve kanalların yapılması, bataklıkların kurutulması, okul ve köy odalarının yapılması gibi işlerin yapılması da ele alınabilir. Köylerde ucuz, küçük madeni eşyaların ve buna benzer şeylerin yapılması amacıyla elektrik gücünden ya da dizel motorlarından yararlanılabilir. Örneğin, saatlerin içindeki parçalar, İsviçre ve Fransa'nın Jura Dağlarındaki yayla köylerinde yapılarak toplanır ve sonradan, Cenevre'de birleştirilerek takılır. İşte, eksik çalışmayı buna benzer yollarla azaltarak boş zamanları değerlendirmek, böylece, yurt çapında verimliliği ve yaşama düzeylerini yükseltmenin üstünde durulmalıdır.

Emek — Yoğun ve Karşıtı olan Emekten Tasarruflu Üretim Yöntemleri :

Emeğin bol ve emeğe yapılan masrafların az olduğu ülkeler ve bölgelerde, emekten tasarruflu makina ve üretim yöntemlerine başvurmak yerine emek — yoğun yöntemler kullanmak çok kez daha uygun görünür. Emek — yoğun yöntemler kullanarak çalıştırılan kişilerin sayısı artırılabilir. Diyelim ki, büyük bir hidro elektrik santralın, bir barajın inşası ya da bir yol yapımı programı ile karşı karşıyayız; burada işin, örneğin, basit araçlarla çalışacak 30.000 işçi ile mi, modern araçlar kullanacak 10.000 işçi ile mi yapılması gerektiğine de karar vermeliyiz. İkinci yolun toplam masrafları, sermaye donatımı masrafı ile birlikte pek farklı sayılmıyacak bir farklılık gösterse, yine de fazla insan çalıştırmanın, çoğunluk, toplumsal bir yararı olacaktır. Bunun gibi, az gelişmiş ülkelerin çoğu, modern makinaları, dışarıdan alacak ve döviz darlığı bu satın alımları imkânsızlaştırabilecektir.

Öte yandan, modern yöntemlerin kullanılması, işin daha çabuk yapılmasını sağlar. Bazı işlerin yapılması, iktisadî kalkınma açısından büyük öncelik taşımaktadır. Örneğin, yol yapımı, tarımsal ya da diğer ürünlerin pazarlara en iyi şekilde gönderilmesini sağlayacağı için, yolların olabildiği kadar çabuk yapılmasında sonsuz fayda vardır. Son yıllara değin, Asya ve Afrika'nın çoğu bölgelerinde ve Avrupa'da bazı yerlerde, bu gibi işler için, emek — yoğun yöntemlere geniş ölçüde başvurulurdu. Böyle oluşu, emeğin verimliliği ve ücretlerin düşüklüğünden, emekten tasarruflu araçların pek kolay elde edilememesinden ya da masraflılığından geliyordu. Örneğin inşaat endüstrisinde, barajların ve yolların yapımında, gemilerin yükleme ve boşaltılmasında doğrudan doğruya işgücü kullanılırdı. Çoğunluk, altmış pound ağırlığında kömür ya da toprak dolu madenî kaplar, sıra halinde çalışan işçilerin elden ele geçirmesiyle taşınırdı. Bugün Nigerya'da Jos'daki kalay madenlerinde de, küçük miktarlardaki kalaylı topraklar, çıkarıldığı yerlerden kalayın yıkanarak topraktan ayrıldığı yerlere kadar halâ böyle aktarılır. Daha büyük madenlerde ise, büyük miktarlardaki topraklı kalay yığınlarını yıkama tesislerinin bulunduğu yerlere aktarmak üzere ağır vagonlar kullanılmaktadır. Bu durumda, emek — yoğun yöntemlerin mi emekten tasarruflu makina ve yöntemlerin mi kullanılacağı, sadece emeğin nisbî ucuzluğu ya da sermaye donatımının masrafı ile değil, işin teknik yanının düşünülmesi ile de ilgilidir. Bu örnekte olduğu gibi, küçük parçaları taşımak için enerji

ile işleyen pahalı makinaların kullanılması pek masraflı bir yol olur.

Büyük çaplı işlerin gerekli sayıldığı, gelişmekte olan ülkelerde, emek — yoğun ve emekten tasarruflu yöntemler arasındaki yararlılık dengesinin, işin taşıdığı öncelik ve çabukluğa göre kararlaştırılabileceğini bir daha belirtelim. Böylece, yurt çapında bir yollar ağının kurulması konusunda, eğer bu iş çok sayıda işçi kullanılarak ilkel yöntemlerle yapılacak ve bu da programın tamamlanmasını yıllarca geciktirecekse, bunun yerine, o işi modern araç ve gereçlerle yapmak çok daha uygun olur.

Emekten tasarruflu yöntemler kısa dönemde büyücek bir işsizlik yaratabilirse de, bugünün gelişmiş ülkelerinin geçirdikleri denemelerden de anlaşılacağı gibi, uzun dönemde bu yöntemler işsizliğe yol açmazlar. Endüstri devriminin ilk günlerinde emekten tasarruflu makinaların açığa çıkardığı işçilerin, daha çok çalışma imkânı sağlamak için makinaları kırmaları tam bir başarısızlıkla sonuçlanmıştı. Üretim yöntemlerinin gelişmesini gerektiren iktisadî gelişmenin, işgücünü bir miktar yerinden oynatması kaçınılmaz bir şeydir. Ancak, dinamik bir toplumda, sürekli olarak yeni ihtiyaçlar ortaya çıkar ve bu da işgücüne karşı talep yaratır. İşte, kütle halinde üretim yöntemleri daha yüksek yaşama düzeyleri yaratmış, buradan üstün nitelikli elemanları gerektiren doktorluk, dişçilik, eğitim, çeşitli sanat ve kültür faaliyetleri gibi birçok kişisel hizmetlere karşı geniş bir talep doğmuştur. Bunun sonucu, toplum ilerledikçe, insan gücünün gitgide artan bir oranı makinalaşma ile ilgili olmıyan bu gibi hizmetlere yönelmiş, öte yandan, kütle halinde üretim sağlayan makinalar da işgücünü eziyetli ve ağır işden kurtarmışlardır. Makinalar, insanoğlunun yorulmak bilmeyen köleleri olmuşlar, eski günlerde ve bugün de birçok ülkelerde milyonlarca insanın yapmak zorunda kaldığı işleri yapmışlardır.

Üretimle ücretlerin ilişkisi

Bir ülkede, ücretlerin ve yaşama düzeyinin ne olacağı, doğrudan doğruya, tarım ve endüstri kesimlerinin ödeme gücüne bağlıdır. Bu güç ve verimlilik sıkı sıkıya ilintili bulunmakta, kişi başına üretimin artışı ile yaşama düzeyleri de yükselebilmektedir. Gerçekten, üretilen mal ve hizmetlerdeki artışın alıcı bulması, üretimdeki artmanın aynı kalması ve istihdamın sürekliliği isteniyorsa, daha

yüksek yaşama düzeyleri gerekli olur. Şüphesiz, artan verimliliğin kötü şekilde dağıtılması, toplumun küçük bir kesimi gitgide daha çok lükse kavuşurken büyük halk yığınının durumdan pek az yararlanması da mümkündür. Ancak bu, toplumsal adalet ve refahın kamu yönünden baş yeri tuttuğu, kütle halinde üretimin kütle halinde tüketimin gösterdiği ihtiyaçlara göre yapıldığı modern dünyada olagan bir durum değildir.

Üretimin artışı müteşebbislerin, sermayenin, yöneticilerin ve işgücünün ortak çabalarının sonucudur ve bunların herbiri artan üretimden gerçek şekilde paylarını alırlar. Örneğin, işçilerin tükettikleri mallara yaptıkları harcamalar da, ellerine geçen ücretlerdeki artış kadar artmışsa, bunun onlara bir yararı olmaz ve işçiler üretimdeki artıştan yararlanmış sayılmazlar. Yararlanmaları için, tükettikleri mal ve hizmetlerden miktarca, gerçek anlamı ile daha çok alabilmeleri gerekir.

Böylece, iktisadî gelişme ile artan üretimin, üretim faktörleri, yani müteşebbisler, sermaye, yöneticiler ve işgücü arasında hangi oranlarda dağıtılacağı gibi güç bir sorun da karşımızdadır. Bu konuda, herkese uygun görünecek çözümlere erişmek pek kolay olmadığı gibi, bu bölüşüm sorunu da çok kez çatışmalara yol açar. Aslında, her faktör, ürün artışına yaptığı katkıya göre bir karşılık almalıdır. En büyük katkıyı teşebbüs ve sermaye yapmışsa en büyük payı onlar almalı; böyle değil de, emek, verimliliğini ve çabasını artırmışsa bu husus gözönünde tutulmalıdır. Bu sorun üstünde epeyi durulmuşsa da, şimdilik doyurucu bir karşılık bulunmuş değildir.

Tüketim ve Tasarruf

Ekonomik gelişme ile birlikte üretim arttıkça, artan üretimden ne kadarının ekonominin gelişme sürecini hızlandıracak yeni yatırımlara sermaye sağlayacak şekilde tasarrufa gideceği, ne kadarının da tüketime ayrılacağı gibi sorunlar ortaya çıkar. Bazılarına göre, iktisadî gelişmenin ilk devrelerinde artan üretimin hemen tümü, daha da gelişme yolunda kabil olan en büyük dürtüyü sağlamak amacıyla sermaye yatırımlarına ayrılmalıdır.

Bu tutum benimsenirse, tüketimi artırmak ve daha yüksek yaşama düzeylerine kavuşmak, şimdiden bilinmeyen bir geleceğe bırakılacaktır. İşte bu yolun, özellikle, gelişmekte olan hemen bütün ülkelerde yaşama düzeyleri düşük olan işçiler bakımından sa-

kıncaları vardır. Başlangıçtaki artışların reel ücretlere yansımaları, işçilerin beslenme olanaklarını, sağlık durumlarını ve böylece üretici güçlerini iyileştirerek ve onlara, yurtlarındaki refah artışında payları bulunduğunu öğreterek, işgücü verimliliğinin yükselmesine yol açabilir.

Çalışmalarda Anlaşma Havasının Muhafazası

İktisadî gelişme için gerekli koşulların biri de, çalışma düzeninde adaletin egemenliği ve ekonominin, özellikle belli başlı endüstrilerdeki grev ve lokavtlardan doğacak çatışmalardan uzak kalmasıdır. Birçok ülkelerde çalışma koşulları işverenler ve işçi sendikalarının temsilcileri arasındaki toplu görüşmelerle belirlenmektedir. Tabii, yapılan görüşmelerde taraflar, ustalaşmış ve tecrübe kazanmış olurlarsa, davranışlarını sorumluluk duygusu ile yapar ve ülkenin iktisadî yönden nelere ihtiyacı bulunduğunu tamamen göz önünde tutarlar; bir anlaşmaya varmak için karşılıklı tâviz verebilirler, böylece grev ve lokavtlar da epeyi seyrek olur.

Hükümetler, çoğunluk, işgücü ile ilgili yasalarla esas ya da minimum çalışma koşullarını düzenler, taraflar arasındaki görüşmelere ihtiyarî uzlaşma ve hakemlik sistemleri yoluyla yardım sağlar, ancak görüşme ile uyuşmaya varılamıyan durumlarda taraflara grev ve lokavta gitmek hakkını tanırlar. Tarafların bu görüşmelerde tecrübesiz, sorumsuz ve ülkenin iktisadî ihtiyaçlarını yeteri kadar gözetmekten uzak oldukları durumlarda ise, hükümet, zorunlu hakemlik yoluyla işe karışarak, grev ve lokavtları yasaklayabilir.

Şehirleşme

Büyük şehirler şeklinde merkezlerin kuruluşu oldukça eskidir. Köy, küçük kasaba, aşiret çapındaki kuruluşların tersine, uygarlıkların çoğu Babil, Kahire, Bağdat, İstanbul, Roma gibi büyük kentlere sahipti. Bu konuda, devlet yönetimi, savunma ya da ticaret ve endüstri yönünden elverişlilik demek olan coğrafî durumun uygunluğu ana etken olmuştur. Seyre elverişli nehirler ve limanlarla birlikte, genellikle ulaşım kolaylıkları bulunan yerlerde nüfus daha çok toplanmış, böylece sosyal ve kültürel bir ilgi alanı da ortaya çıkmıştır.

Yüzyılımızda, bütün dünyada ulaşımdaki yenilikler, gelişmeler ve nüfusun hızla artışı ile şehirleşmenin sorunları geniş ölçüde art-

miştir. Tokyo, Kalküta, Londra ve New York gibi kentlerin sekiz, on milyona ulaşmış ya da küçük alanlarda daha da sıklaşmış büyük toplanma bölgeleri, bugünkü büyüklüklerine son zamanlarda erişmiş sayılırlar ve gelişmeleri devam etmektedir. Dünyanın birçok başka bölgelerinde daha küçük çapta ve buna benzer gelişmeler de vardır. Büyük merkezler, nüfus kalabalığını çeken mıknatıslı alanlar gibidir. Devlet yönetimi, ticaret ve endüstrinin yanısıra, büyük merkezlerde, bankacılık ve maliye kuruluşları, eğitim ve kültür kurumları da gelişmiştir. Bütün bunlar bir katsayı etkisiyle, daha çok insanı çekmektedir.

Büyük nüfus merkezleri, bugüne değin kontrolsüz denebilecek bir şekilde büyümüştür. Genellikle, laissez - faire ilkesinin ağır basışı ile, isteyen, çalışma serbestliğinden yararlanarak istediği kente gidebilmiştir. Bir imalâtçı, nitelikli işçi ve yapacağı mamuller için pazar bulma bakımından en uygun yer olduğuna inandığı bir kentte çalışmak üzere yerleşebilir ve buna hiçbirşey engel olmazdı. Kentin yöneticileri de böyle durumları teşvik ederlerdi. Gerçekten, ancak böyle bir müteşebbisin fabrikasını kentin endüstri bölgesinde kurması istenebilirdi. Yine, serbestliğin ve feodal düzenin egemen olduğu daha eski çağlarda, işçi ve köylüler toprağa bağlı idiler; buldukları kırlık bölgeleri bırakıp başka yere gidemezlerdi. Bugün, yeryüzündeki ülkelerin çoğunda bunlar çoktan ortadan kalkmıştır.

Şehirler dışında yaşayanlar için şehir hayatının pek çok çekiçi özelliği vardır. Şüphesiz, köydeki yaşayışını bırakma, güvenliği bir miktar azaltır. Bunlar, şehirlere gitmekle kendileri için bilinmedik şeylerle karşılaşır, alışmadıkları koşullara ayak uydurmakta güçlük çekebilirler. Bununla birlikte, özellikle genç insanlar için, bütün yenilikleri, parlak ve daha yüksek yaşama koşullarıyla şehirde bulunmak önemli bir şeydir. Zaten köylük bölgelerdeki nüfus artışı, sınırlı olan ekilebilir iyi topraklar için bir baskı yaratır; bu da başka yerlere göçmenin bir nedenidir. Bunun yanısıra, köy yaşayışı çok kez insanı kısıtlar; şehirleşmiş merkezlerde özgürlük daha geniş, fırsatlar daha boldur.

Dünyanın büyük şehirlerinde ev sıkıntısı ve insanlar ve malların ulaşımındaki sıkışıklık işgücünü etkileyen bellibaşlı sorunlardandır. Hızla büyüyen şehirlerde halk, çok kez uygun bir toprak buldu mu «gecekondu» bölgeleri kurar ve buralarda binlerce insan yeterli su ve sağlık koşulları olmaksızın birlikte yaşarlar. Bunların barınakları insanın yaşaması için tamamen elverişsiz, tahta parçaları, oluklu saçlar ve bezlerden yapılmıştır. Şehirlerin

diğer bölgelerinde de kalabalık teneke mahalleri bulunur ve uygun ölçülerle yeni yeni evlerin yapılması, bu artan basıncı bir hayli geriden izler.

Halkın büyük çoğunluğu haftanın birçok saatlerini kendilerini evden işe, işten eve getirip götürerek kalabalık metrolarda ve ağır ağır giden otomobil ve otobüslerde geçirir. Bu, önemli zaman kaybına yol açar; yorgunluk ve sinir gerilimi yaratan birşeydir. Bu ulaşım güçlüklerini ortadan kaldırmak için sürekli çaba gösterilirse de, bu konuda uzun - dönemli çözümler bulunmuş değildir.

Yeryüzünün en kalabalık bölgelerinde şehir ve bölge plânlanması konusunda epeyi düşünülmüş ve büyük şehrin peyki olacak orta büyüklükte kasabalar meydana getirerek endüstrilerin kalabalık şehirlere girmesi engellenmeye çalışılmış ve şehirlerin çevresinde şehirli halkın sayfiye bölgesini evlerinden pek uzak olmayan bir yerde bulabilmesi için yeşil alan kuşakları yapılmıştır. Yine de, bir şehrin en uygun büyüklüğünün ne olduğu, şehir bölgelerinin gelişmesinin uygun sınırlar içinde nasıl tutulabileceği ve millî ekonominin şehir ve şehir dışı sektörleri arasında uygun bir dengenin nasıl sağlanıp sürdürüleceği gibi konularda karar verme bakımından pek büyük ilerleme olmamıştır.

Eğitim ve Yetiştirme

İktisadî gelişmesinin başlangıç dönemlerinde bulunan bütün ülkeler, geniş ölçüde, nitelikli işçi, teknisyen ve nitelikli teknik eleman sıkıntısı çekerler. Özellikle nüfusun yüzde yetmiş sekseninin yaşadığı şehir dışı bölgelerde, halkın eğitim düzeyi oldukça düşüktür. Büyük zekâ ve kabiliyete sahip birçok çocuk iyi bir temel eğitime kavuşmamakta ve ülke bunların kapasitesinden tam yararlanmamaktadır.

Bir kalkınma programının en önemli bölümlerinden biri de, gelişen endüstrilerin gelecekte alacakları genişlik gözönünde tutularak teknik okullar ve ticaret okullarının birbiriyle ilgili bir şekilde ele alınması yoluyla, etkili bir eğitim düzeninin yaratılması olur. Bunun yanısıra, çeşitli endüstrilerde, her meslekte gerekli olandan daha fazla sayıda işçinin yetiştirilmesinden kaçınılmalıdır.

Teknik okullar ve kolejlerde yapılan eğitimin yanısıra, işverenler de, genç ve istidatlı işçileri işbaşında yetiştirmek amacıyla bazı esasları benimserlerse, gerek kendi işleri gerekse yurt ekonomisi-

nin gelişmesine büyük yardımları dokunabilir. Bazı ülkelerde öğrenimini bitirerek mezun olmuş elemanların seçimi testlerle yapılır ve inşaat, elektrik, maden ve bu gibi dallarda yapılan testlerde başarı gösterenler de başarılarına göre derecelendirilirler. Böylece, ücretler de, verilen bu derecelere göre ödenir; bu durumlarda, daha yüksek ücretler ve daha geniş fırsatlar, çalışanların, niteliklerini artırabilmeleri bakımından birer dürtü sayılır.

İşgücünün Manevî Yönü

Bir ülkede çalışanların yüksek bir morae sahip olmaları, ulusal üretim ve iktisadî gelişmede, hiç değilse yüzde on denebilecek önemli bir artış yaratabilir. Çalışanların yüksek bir morale sahip olması, ancak, çalışma koşullarından hoşnut bulunmaları, yöneticilerin de işgücünün etkili bir şekilde çalışmasını sağlayabilmeleri ile gerçekleşebilir. Bu bakımdan da, Napolyon'un dediği gibi, «Kötü erler değil, kötü subaylar vardır.» İşçiler, genellikle, usta yöneticilerle daha verimli bir şekilde çalışırlar. İşgücü kütlesinin yönetimi de, işin teknik yanı kadar bilgi ister. Bunun için, personel yönetiminin ilke ve yöntemleri ve bunların nasıl uygulanacağı konusunda bilgili olmak gerekir.

Çalışanlara, kendilerinden istenen çalışma açık bir şekilde anlatılmalı, belirtilmelidir. Onlara, başarıları ortaya konup mükâfaatlandırılarak cesaret ve hız verilmelidir. Çalışanları kısa zamanda belirsizlik ve güvensizliğe sürükleyen ve üretimin düşmesine yol açan etkenler varsa, bunların çabucak ortadan kaldırılabilceği, aksamadan işleyecek bir haberleşme düzeni kurulmalı, şikâyetler gereğince giderilmeye çalışılmalıdır. Bir işyerinin yöneticileri çalışma koşullarında değişme yapmayı tasarladıkları zaman, durum, işçilere temsilcileri aracılığıyla bildirilmeli ve onların da görüşleri alınmalıdır. Bu ve buna benzer başka yollarla, çalışanlar, kendi bilgi ve görgü alanları ile ilgili konularda yöneticilerle işbirliği yapabilir, onlara yol gösterebilirler. Böylece, verimlilik, toplumsal refah ve karşılıklı anlayış da gitgide artabilir.

Çeviren : B. KURUÇ